

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

Аналіз та оцінка витратності господарської діяльності підприємства
(на матеріалах ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕК-41
ЛАБА Андрій Олександрович

(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
Дзямулич Микола Іванович

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Доктор філософії (PhD), старший викладач
Гарант освітньої програми:
Косінський Петро Миколайович

(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

«__» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЛАБІ Андрію Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Аналіз та оцінка витратності господарської діяльності підприємства (на матеріалах ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»)

Керівник роботи: Дзямулич М.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «__» _____ 202__ р. №__

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «10» червня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи матеріали статистичної звітності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»: форма № 1 «Звіт про фінансовий стан (Баланс)», форма № 2 «Фінансові результати», форма №1-ПВ «Звіт з праці», законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання економічної діяльності підприємств, а також монографії, посібники, підручники, спеціалізовані періодичні та наукові видання

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ПРАТ «ЛУЦЬКСАНТЕХМОНТАЖ №536»

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. ДОДАТКИ.

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Аналіз теоретико-методологічних підходів до визначення поняття «витрати»

2. Основні методи управління витратами в сучасних бізнес-процесах

3. Класифікація видів контролю витрат підприємства

4. Основні техніко-економічні показники діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»

5. Динаміка операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»

6. Аналіз складу та динаміки елементів операційних витрат

7. Аналіз динаміки коефіцієнтів ефективності операційних витрат

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>Дзямулич М.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>Дзямулич М.І.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Дзямулич М.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «30» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 30.09.2022</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 31.10.2022</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 30.12.2022</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.04.2023</i>	
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 20.05.2023</i>	
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.05.2023</i>	
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 27.05.2023</i>	
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 31.06.2023</i>	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2023</i>	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 03.06.2023</i>	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 10.06.2023</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (Лаба А.О.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Дзямулич М.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лаба А. О. Аналіз та оцінка витратності господарської діяльності підприємства (на матеріалах ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»). – Кваліфікаційна робота бакалавра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає в поглибленні теоретичних, методичних та прикладних аспектів витратності господарської діяльності підприємства. Об'єктом дослідження є ефективність системи управління витратами на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536». Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти управління витратами на підприємстві. У роботі використано такі основні методи наукового дослідження: економічного аналізу; порівняння; логічного узагальнення; синтезу.

У першому розділі досліджено теоретичні та прикладні аспекти витрат підприємства. Визначено суть поняття «витрати», їх особливості та класифікацію. Досліджено концептуальні засади процесу управління витратами на підприємстві. З'ясовано методичні основи організації контролю за витратами в господарській діяльності підприємства.

Другий розділ містить загальну характеристику та аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства. Проведено аналіз та деталізацію складу та структури витрат на підприємстві, а також здійснено аналіз ефективності витрат операційної діяльності суб'єкта господарювання в аналізованому періоді.

У висновках і пропозиціях підсумовано результати дослідження, а також розроблено концептуальні засади заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління витратами в господарській діяльності підприємства.

Ключові слова: витрати виробництва, операційні витрати, господарська діяльність підприємства, управління витратами.

ANNOTATION

Laba A. O. Analysis and assessment of costs of economic activity of the enterprise (on materials of PJSC "Lutskantekhmontazh №536"). – Manuscript.

Qualification work of bachelor in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2023.

The purpose of the bachelor's qualification work is to deepen the theoretical, methodical and applied aspects of the cost effectiveness of the enterprise's economic activity. The object of the study is the effectiveness of the cost management system at PJSC "Lutskantekhmontazh №536"). The subject of the research is theoretical and applied aspects of cost management at the enterprise. The work uses the following basic methods of scientific research: economic analysis; comparison; logical generalization; synthesis

The first chapter examines the theoretical and applied aspects of enterprise costs. The essence of the concept of "costs", their features and classification is defined. The conceptual foundations of the cost management process at the enterprise were studied. The methodological foundations of the organization of cost control in the economic activity of the enterprise have been clarified.

The second section contains a general description and analysis of the main technical and economic indicators of the enterprise. An analysis and detailing of the composition and structure of costs at the enterprise was carried out, as well as an analysis of the cost efficiency of the business entity's operational activities in the analyzed period.

The conclusions and proposals summarize the results of the research, as well as develop the conceptual principles of measures aimed at increasing the efficiency of cost management in the economic activity of the enterprise.

Key words: production costs, operating costs, economic activity of the enterprise, cost management.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Поняття та сутність економічної категорії «витрати» в господарській діяльності підприємства	10
1.2. Концептуальні засади процесу управління витратами на підприємстві	14
1.3. Методичні основи організації контролю за витратами підприємства	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ПРАТ «ЛУЦЬКСАНТЕХМОНТАЖ №536»	22
2.1. Економіко-організаційна характеристика та аналіз основних показників діяльності підприємства	22
2.2. Аналіз складу та структури витрат на підприємстві	28
2.3. Аналіз ефективності витрат операційної діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»	34
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Специфіка господарської діяльності сучасних підприємств передбачає необхідність особливого контролю за станом їх витрат. Це обумовлюється тим фактом, що в умовах постійного зростання рівня ринкової конкуренції, а також у зв'язку з посиленням нестабільності в економічній системі країни зростає значення ефективності аналізу та оцінки витрат для забезпечення довгострокової фінансової стійкості суб'єкта господарювання. З'ясування причин непродуктивних витрат на підприємстві, а також пошук шляхів їх оптимізації матимуть наслідком зростання рівня рентабельності та зниження ризику збитків. Саме тому ефективний аналіз та оцінка витрат дозволяють підприємству краще зрозуміти продуктивність використання його фінансових та матеріальних ресурсів. На основі такого аналізу керівництво підприємства може формувати дієві стратегії управління витратами, котрі передбачатимуть їх ефективне планування та контроль у бізнес-процесах підприємства. Відтак, потреба ефективного управління витратами набуває особливої актуальності, оскільки дає змогу для суб'єкта господарювання забезпечити найбільш оптимальний рівень господарського використання ресурсів з наступним збільшенням рівня прибутковості підприємства. Таким чином, зважаючи на об'єктивну необхідність дослідження усіх аспектів процесу управління витратами, варто зауважити також про потребу вдосконалення існуючих підходів щодо аналізу та контролю витрат підприємства в умовах ринкової нестабільності з метою забезпечення належного рівня ефективності його функціонування.

Дослідження проблематики управління витратами підприємств не є новими для сучасної економічної науки. На даний час існує достатньо напрацювань у даній сфері, пов'язаних із вивченням сутності витрат, їх аналізу та визначення методів їх оптимізації у виробничих процесах. Зокрема, в даному аспекті необхідно відзначити суттєвий внесок у дослідження даного питання, який здійснено у роботах таких вчених та практиків, як Ф. Ф. Бутинець, І. А. Волкова,

О. В. Гамова, Г. Н. Климко, Н. В. Прохар, М. С. Пушкар, М. В. Чорна, Ю. С. Цал-Цалко та багатьох інших. Разом з тим, динамічні зміни, які відбуваються в даний час в економічній системі, зростання ризиків, що впливають на діяльність підприємств, призводять до необхідності вдосконалення уже існуючих напрацювань в даній сфері.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає в поглибленні теоретичних, методичних та прикладних аспектів витратності господарської діяльності підприємства.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити сутність поняття «витрати» в господарській діяльності підприємства;
- дослідити сучасні принципи управління витратами, які застосовуються на підприємствах;
- розглянути особливості організації контролю за витратами в процесі господарської діяльності;
- дати загальну характеристику та провести аналіз основних показників діяльності підприємства;
- провести аналіз структури витрат на підприємстві;
- здійснити факторний аналіз витрат підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти управління витратами на підприємстві.

Об'єктом дослідження є ефективність системи управління витратами на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»).

Методи дослідження. Методичною основою дослідження виступають спеціальні та загальнонаукові методи дослідження економічних процесів. При цьому в процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовувалися наступні методи дослідження:

- економічного аналізу – при дослідженні основних техніко-економічних показників діяльності підприємства;

– логічного узагальнення – при формулюванні висновків за результатами аналізу;

– порівняння – при визначенні динаміки, тенденцій, зміни абсолютних та відносних показників діяльності підприємства протягом аналізованого періоду;

– синтезу – при узагальненні отриманих даних про діяльність підприємства та в процесі формування пропозицій щодо удосконалення системи управління витратами на підприємстві.

Інформаційною базою дослідження стали такі матеріали статистичної звітності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»: форма № 1 «Звіт про фінансовий стан (Баланс)», форма № 2 «Фінансові результати», форма №1-ПВ «Звіт з праці», законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання економічної діяльності підприємств, а також монографії, посібники, підручники, спеціалізовані періодичні та наукові видання згідно затвердженої теми кваліфікаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів. Проведений автором у роботі аналіз структури витрат підприємства відзначається актуальністю та достовірністю одержаних результатів, які цілком можуть бути використані в процесі планування діяльності підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були апробовані на засіданні круглого столу «Детермінанти відновлення економіки України» (Луцьк, 19 травня 2023 р.).

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дослідження викладені в тезах доповідей круглого столу загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 49 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 7 рисунків та 4 таблиці. Список використаних джерел складається з 28 найменувань і представлений на 3 сторінках. Робота містить 3 додатки на 30 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та сутність економічної категорії «витрати» в господарській діяльності підприємства

Специфіка господарської діяльності сучасних підприємств передбачає необхідність приділення особливої уваги його витратам. Причиною цього є їх важлива роль у забезпеченні ефективності діяльності суб'єкта господарювання, вагомий вплив витрат на формування його прибутку та рентабельності. При цьому сама ефективність досягається за рахунок раціонального управління витратами, в процесі якого вони поділяються на структурні елементи відповідно до їх сутнісного змісту та ролі у процесі виробництва.

Витрати відіграють важливу економічну роль у діяльності підприємства. Вони представляють собою грошові кошти, які підприємство витрачає на придбання ресурсів і забезпечення виробничого процесу. Раціональне управління витратами допомагає підприємству досягти ефективності виробництва і збільшити його прибутковість. Крім того, витрати впливають на формування вартості виробництва продукції. Але, як уже зазначалося, раціональне управління витратами дозволяє знизити цю вартість, що сприятиме зростанню рівня конкурентоспроможності підприємства.

Важливою також є роль витрат у сфері планування прибутку та контролю за ефективністю виробництва продукції. Зокрема, аналіз витрат дозволяє виявити наявні резерви збільшення прибутковості підприємства, виявити можливі елементи неефективності у виробничій діяльності, котрі призводять до зростання витрат та усунути їх. При цьому ефективне управління витратами дозволяє суб'єкту господарювання забезпечити зростання прибутку у плановому періоді. У свою чергу, зниження витрат, що проводиться без суттєвої зміни якісних показників продукції, дозволяє збільшити рентабельність суб'єкта

господарювання. В даному аспекті варто також зазначити про важливість інвестиційних витрат підприємства. Вкладення, що здійснюються в запровадження нових технологій та купівлю новітнього обладнання, сприяють підвищенню ефективності виробничих процесів та загальному зростанню продуктивності і результативності діяльності підприємства.

Як бачимо, сутність витрат є доволі широкою і стосується різноманітних напрямків діяльності підприємства. Тому, для формування більш уніфікованого підходу до розуміння сутності витрат, варто розглянути сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення витрат, як елементу виробничої діяльності суб'єкта господарювання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. – Аналіз теоретико-методологічних підходів до визначення сутності поняття «витрати»

Автор	Визначення поняття «матеріальне стимулювання персоналу»
1	2
Бутинець Ф. Ф.	«Витрати – це спожиті ресурси або гроші, які необхідно заплатити за товари, роботи і послуги» [1]
Волкова І. А.	«Витрати – це важливий елемент відтворювального процесу первинної ланки, що відтворює у собі витрати підприємства на всі спожиті ресурси на виробництво продукції» [3].
Гамова О. В.	«Витрати – це усі ресурси, що включають матеріальні, трудові та фінансові складові, необхідні для здійснення виробничої діяльності, які визначаються техніко-економічними розрахунками, є критерієм нижнього рівня ціни та умовою формування виробничої програми підприємства у майбутньому» [4].
Климко Г. Н., Нестеренко В. П.	«Витрати – Обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для здійснення господарської діяльності» [15].
Кудлак В. Я., Мессарош А. В.	«Витрати – це спожиті у грошовому вимірі ресурси (трудові, матеріальні, нематеріальні і фінансові) для досягнення підприємством певної мети (в основному, для виробництва і реалізації товарів і послуг)» [9].
Лугівська О. П., Лугівська Л. А.	«Витрати – це сукупність залучених ресурсів для виготовлення продукції, а також кошти, які потрібно сплатити за придбані оборотні та необоротні активи» [10].

Продовження таблиці 1.1

1	2
Любар О. О., Григораш М. В.	«Витрати – це сукупність факторів, що мають вплив на діяльність підприємства і в майбутньому призводять до зменшення економічних вигід» [13].
Мовчанюк А. В.	«Витрати – це використання економічних ресурсів, що є у розпорядженні підприємства, під час виробництва і реалізації виробленої продукції, які виступають одним з найуживаніших показників, що характеризують умови та ефективність власного виробництва» [14].
Павлова Г. Є., Приходько І. П., Волчанська Л. В.	«Витрати – це зменшення активів підприємства або його власного капіталу. До витрат на продукцію не включають: зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками; попередню оплату робіт, послуг, погашення одержаних позик; платежі за договорами, агентськими угодами тощо» [16].
Прохар Н. В., Ночовна Ю. О.	«Витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)» [18].
Пушкар М. С.	«Витрати – це сума спожитих на виробництві товарів, робіт і послуг факторів виробництва (ресурсів)» [19].
Семчук І. В., Мазур В. Г.	«Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети» [22].
Цал-Цалко Ю. С.	«Витрати – це сукупні витрати живої та уречевленої праці на виробництво продукції» [26].

Як бачимо, розуміння сутності витрат як економічної категорії в працях різних дослідників характеризується значною відмінністю підходів, що обумовлено специфікою розгляду їх економічного змісту. Зокрема, застосування ресурсного, фінансового, виробничого, бухгалтерського або управлінського підходу до розуміння сутності витрат обумовлює різні точки зору на їх сприйняття вченими та практиками.

Тому з метою узагальнення розглянутих вище дефініцій, запропонуємо власне розуміння сутності витрат підприємства, орієнтоване на уніфікацію їх розуміння, як економічної категорії. Отже, витрати – це специфічний числовий вираз абсолютного обсягу різноманітних ресурсів, що використовуються в

процесі господарської діяльності підприємства і які є функціонально необхідними для реалізації завдань виробничої та економічної діяльності суб'єкта господарювання з метою забезпечення зростання його прибутковості у плановому періоді.

Загалом необхідно зазначити, що функціональна цінність витрат для підприємства полягає в їх здатності забезпечувати йому надходження необхідних ресурсів та формувати операційну ефективність для досягнення поставлених цілей та задоволення поточних виробничих потреб. Це означає, що витрати як такі повинні виконувати функціональні завдання операційної діяльності, сприяти виробництву товарів або послуг, підтримувати оптимальний рівень функціонування підприємства і забезпечувати зростання рівня його конкурентоспроможності на ринку.

З іншого боку, витрати повинні бути узгоджені з потребами і можливостями суб'єкта господарювання, сприяти оптимальному використанню його наявних ресурсів, забезпечувати якість та ефективність виробничих процесів, а також позитивно впливати на динаміку прибутковості та стійкий розвиток підприємства. Таким чином, функціональна цінність витрат допомагає підприємству досягати своїх стратегічних та оперативних цілей, виконувати свої функції на ринку, задовольняти потреби споживачів і створювати додаткову вартість для всіх зацікавлених сторін процесу виробництва та реалізації продукції або послуг.

Загалом можна зробити висновок, що витрати відображають собою специфіку ресурсного використання, що відбувається в процесі виробництва товарів та послуг. Зокрема, витрати дозволяють підприємству відстежувати та відображати, які саме ресурси, яким чином та наскільки ефективно використовуються в процесі виробництва. На основі цього управлінський сектор суб'єкта господарювання одержує можливість для дієвого аналізу та контролю витрати в процесі діяльності підприємства, на основі чого відбувається планування використання та оптимізації витрат в процесі господарської діяльності.

1.2. Концептуальні засади процесу управління витратами на підприємстві

Специфіка господарської діяльності підприємства передбачає необхідність ведення постійного контролю усіх його підрозділів та усіх господарських операцій, включаючи систему витрат. При цьому особливого значення для досягнення належного рівня ефективності господарювання набуває процес управління витратами, як важлива складова фінансової та виробничої його діяльності.

Управління витратами підприємства – це процес контролю, планування і оптимізації витрат суб'єкта господарювання, який здійснюється з метою забезпечення ефективного використання усіх його ресурсів в процесі виробничої діяльності для досягнення визначених фінансових цілей підприємства. Відповідно, основна мета управління витратами полягає в зниженні непродуктивних витрат і максимізації його прибутку за існуючих умов та ресурсних обмежень. Досягнення такої мети на практиці забезпечується за рахунок управлінської діяльності менеджменту підприємства у сфері систематичного аналізу та контролю за усіма ключовими аспектами господарських витрат.

Оскільки управління витратами передбачає необхідність постійного контролю за ними, то його практична реалізація здійснюється на засадах послідовності прийняття та впровадження управлінських рішень. Відповідно, формування такої послідовності дає змогу розділити управління витратами на ряд етапів, до яких відносяться:

1. Аналіз і класифікація витрат, що передбачає постійний збір та аналіз інформації про всі види витрат, які здійснюються на підприємстві, а також їх наступну сутнісну класифікацію за категоріями (прямі і непрямі витрати, постійні та змінні тощо).

2. Бюджетування витрат – після проведення аналізу витрат формується їх бюджет на плановий період, який повинен відображати обсяги ресурсів,

необхідні для забезпечення ритмічної діяльності бізнес-процесів та окремих підрозділів підприємства. При цьому суто у сфері управління бюджет виступає основою для контролю і моніторингу витрат.

3. Контроль витрат – даний етап передбачає необхідність постійного моніторингу витрат, порівняння їх фактичних значень з плановими бюджетними показниками і виявлення відхилень, на основі чого повинні прийматися рішення про коригування показників.

4. Аналіз результатів – здійснюється після закінчення етапу контролю, на основі результатів якого проводиться аналіз здійснених витрат, визначається поточна ефективності використання ресурсів підприємства та з'ясовуються можливості зниження витрат в наступних періодах.

5. Планування і оптимізація витрат – на основі аналізу результатів менеджмент підприємства повинен сформулювати стратегію подальших дій по зниженню непродуктивних витрат і забезпеченні їх оптимального рівня в бізнес-процесах.

6. Залучення персоналу до контролю за витратами – ефективне управління витратами вимагає активної участі персоналу суб'єкта господарювання, що передбачає проведення заходів по навчанню персоналу відносно питань ефективного використання ресурсів, а також визначення цілей щодо зниження витрат та створення стимулюючих механізмів для працівників підприємства для дотримання цих цілей.

7. Постійне вдосконалення – оскільки управління витратами являє собою безперервний процес, то керівництво підприємства зобов'язане на регулярних засадах вдосконалювати свої процедури і підходи щодо управління витратами, включаючи зміни в бізнес-процесах та інновації в системі управління витратами загалом.

Таким чином, приходимо до висновку, що ефективне управління витратами дозволяє підприємству знижувати їх рівень, забезпечувати оптимальне використання ресурсів та підвищувати прибутковість, наслідком чого є зростання рівня ринково конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Також необхідно зазначити, що ефективне управління витратами має позитивний вплив на ризик-менеджмент підприємства. Мається на увазі, що підприємство, яке ефективно контролює та оптимізує свої витрати, перебуває у кращому стані для управління економічними та фінансовими ризиками своєї діяльності. При цьому оскільки управління витратами є стратегічно важливим процесом для результативної діяльності підприємства, то воно вимагає систематичного підходу та відповідного аналітичного інструментарію для забезпечення його ефективності.

Сучасні підходи до управління витратами передбачають застосування як традиційних, так і інноваційних підходів до управління (рис. 1.1).

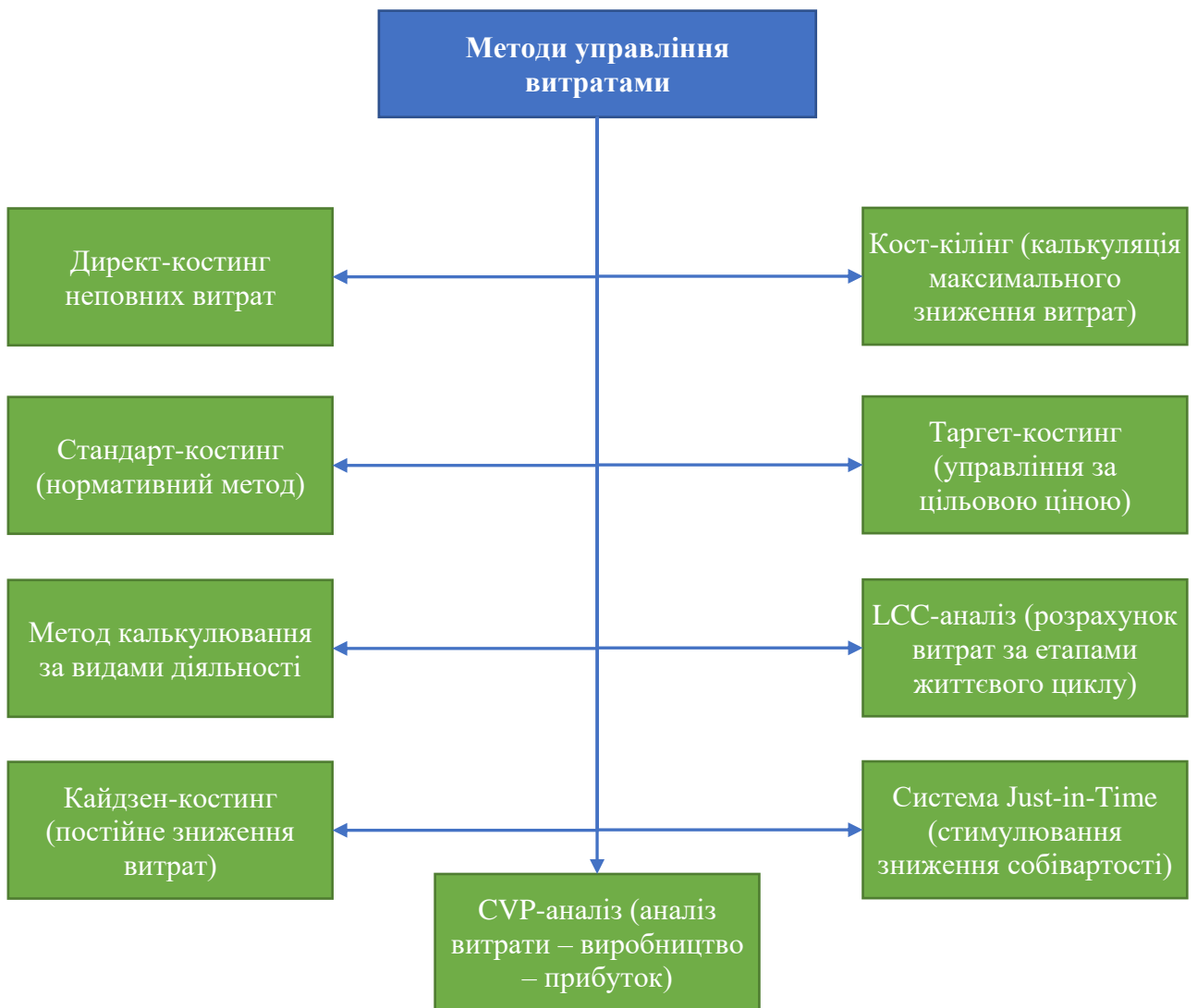

Рисунок 1.1. Основні методи управління витратами в сучасних бізнес-процесах

Джерело: побудовано автором на основі [21]

З рис. 1.1. можна зробити висновок, що функціональний аспект системи управління витратами суб'єкта господарювання повинен охоплювати різноманітні функції та процеси, які виконуються в рамках такої системи з метою забезпечення ефективного контролю, планування та оптимізації витрат підприємства. В практичному аспекті функціональність управління витратами орієнтована на забезпечення якомога більш ефективного використання наявних ресурсів, зниження непродуктивних витрат та досягнення визначених поточними планами фінансових цілей.

Водночас ефективна реалізація системи управління витратами неможлива без дотримання базових принципів управління, які виступають у якості фундаментальних засад та орієнтирів ефективного контролю виробничих витрат підприємства. З практичної точки зору такі принципи управління повинні бути орієнтовані на забезпечення оптимального використання усіх наявних ресурсів суб'єкта господарювання – матеріальних, трудових, виробничих, фінансових тощо. З іншого боку принципи управління витратами спрямовані на ідентифікацію та елімінацію непродуктивних витрат, зниження яких дозволяє підприємству заощаджувати ресурси та забезпечувати загальне підвищення ефективності та виробничої результативності своєї діяльності. Загалом принципи управління витратами передбачають планову роботу у сфері управління фінансовими потоками та бюджетування, за рахунок чого відбувається зниження обсягу витрат та зростання рівня прибутковості суб'єкта господарювання.

Таким чином, приходимо до висновку, що процес управління витратами підприємства являє собою надзвичайно важливу складову діяльності суб'єкта господарювання, на основі якої забезпечується ритмічність виробництва та формується ефективність бізнес-процесів. Тому формування підходів, спрямованих на підвищення ефективності управління витратами дасть змогу суб'єкту господарювання не лише забезпечити вищий рівень продуктивності виробничої діяльності, але й здатне напряду забезпечити зростання рівня прибутковості суб'єкта господарювання.

1.3. Методичні основи організації контролю за витратами підприємства

Оскільки одним із основних завдань системи управління витратами є організація дієвого контролю за ними, то організація контролю буде виступати ключовою складовою такої системи. Відповідно, виникає об'єктивна необхідність визначення методичних засад організації контролю витрат в процесі діяльності підприємства.

В загальному організація контролю за витратами передбачає реалізацію ряду управлінських дій, спрямованих на забезпечення ефективного моніторингу, аналізу та управління витратами. При цьому основні аспекти організації такого контролю передбачають необхідність залучення різноманітних підрозділів підприємства, котрі здійснюють фінансування витрат, використання матеріальних ресурсів в процесі виробництва, а також організаційні дії, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування усіх бізнес-процесів підприємства.

Відтак, головною складовою контролю за витратами є розробка бюджету витрат, в якому на основі визначених цільових показників встановлюються максимально допустимі рівні витрат за різними напрямками діяльності підприємства. При цьому бюджет витрат виступає у якості контрольної основи для порівняння фактичних витрат з планованими. Реалізація бюджетного контролю здійснюється шляхом оцінки відповідності фактичних витрат плановим показникам. У свою чергу, це передбачає, що суб'єкт господарювання повинно сформувати таку систему контролю, яка б дозволила управлінському персоналу постійно відстежувати фактично здійснені витрати у різних бізнес-процесах, включаючи можливість їх ретельної деталізації за потреби. Як свідчить практика, для цього застосовуються спеціалізовані облікові системи, цифрові та інформаційні програмні засоби та додатки, а також інший інструментарій, що функціонально придатний для ефективного збору та аналізу інформації про витрати підприємства.

Контроль за витратами підприємства передбачає також необхідність виявлення будь-яких невідповідностей між фактичними та планованими витратами з метою забезпечення ефективності їх здійснення в процесі господарської діяльності. Оскільки будь-яка перевитрата ресурсів є економічно збитковою для підприємства, оскільки порушує визначений план діяльності, то дотримання балансу витрат і забезпечує її ефективність. Реалізація такого контролю з боку менеджменту підприємства передбачає необхідність проведення регулярного аналізу фінансових звітів, порівняння обсягу витрат з їх значенням у попередніх періодах тощо.

З іншого боку, самого з'ясування причин відхилень витрат від планових значень є недостатньо для підвищення ефективності управління ними, потрібно провести аналіз цих причин та визначити розмір їхнього впливу на витрати. Такий підхід дасть змогу керівництву підприємства зрозуміти у зв'язку з чим відбулося зростання витрат і до яких наслідків у бізнес-процесах це призвело. Відповідно, на основі такої обґрунтованої інформації менеджмент суб'єкта господарювання зможе прийняти відповідні рішення щодо управління витратами.

Загалом можна стверджувати, що належна організація контролю за витратами допомагає підприємству підтримувати належний рівень власної фінансової стійкості, забезпечити зниження рівня непродуктивних витрат в господарській діяльності, а також сформулювати умови для підвищення ефективності використання наявних ресурсів.

Якщо вести мову про конкретні способи та методи контролю за витратами суб'єкта господарювання, то необхідно зазначити, що їх можна виділити досить багато, в залежності від способів та цілей контролю, а також в залежності від специфіки господарської діяльності підприємства. Важливу роль відіграю також періодичність проведення контролю та технологія його здійснення. Усе це вимагає формування структурованого підходу щодо визначення специфічних методів та видів контролю за витратами (рис. 1.2).

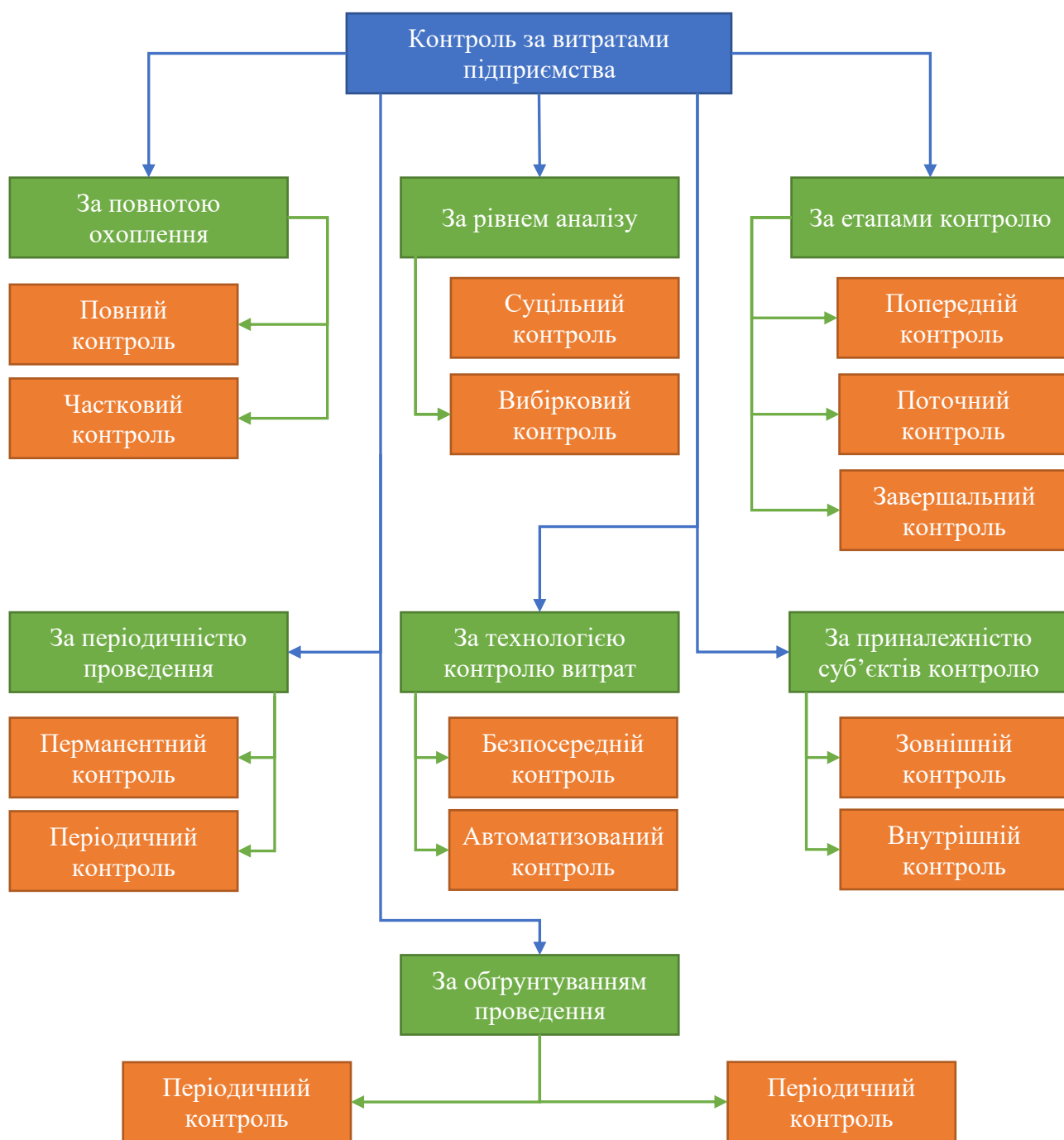

Рисунок 1.2. Класифікація видів контролю витрат підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Як бачимо, різноманітність підходів щодо здійснення контролю витрат на підприємстві дає змогу вибору адекватного виду контролю для будь-яких підприємств та будь-яких бізнес-процесів, що на них здійснюються. Саме за рахунок цієї різноманітності виникає можливість вибору найбільш оптимальних

та ефективних методів контролю, які здатні забезпечити здатних забезпечити належний рівень його ефективності.

В практичному аспекті контроль витрат поєднує в собі дві ключові складові – облік та аналіз витрат. При цьому облік витрат являє собою систематичний процес реєстрації усіх витрат, які здійснюються підприємством в процесі його господарської діяльності. Облік витрат передбачає здійснення діяльності по збору, обробці, категоризації та реєстрації конкретної інформації про витрати підприємства і її документальному засвідченню у фінансово-обліковій звітності. Такий облік витрат забезпечує для суб'єкта господарювання можливість достовірного відстеження напрямків витрати його фінансових та матеріальних ресурсів.

Аналіз витрат являє собою процес ретельного вивчення, оцінки та інтерпретації витрат з метою дослідження їх структури, динаміки змін та впливу на фінансові результати суб'єкта господарювання. Такий аналіз передбачає визначення усіх складових витрат підприємства, а також визначення важливих факторів, які впливають на динаміку витрат й пошук можливостей їх оптимізації або зменшення в плановому періоді. Загалом аналіз витрат допомагає керівництву підприємства з'ясувати причини непродуктивних витрат та визначити пріоритети управління ними для забезпечення прийняття обґрунтованих рішень щодо їх оптимізації.

Таким чином, приходимо до висновку, що облік та аналіз витрат є достатньо взаємопов'язаними процесами, які системно доповнюють один одного в процесі управління витратами. При цьому облік витрат надає об'єктивні дані про витрати суб'єкта господарювання, а аналіз витрат сприяє розумінню їхньої природи відносно бізнес-процесів підприємства та ефективності, що сприяє підвищенню загальної результативності управління витратами. Відповідно, ефективне управління витратами на основі їх контролю передбачає прийняття рішень щодо оптимізації витрат, впровадження ефективних контрольних механізмів та регулярне оновлення стратегій управління витратами відповідно до даних їх обліку та аналізу.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ПРАТ
«ЛУЦЬКСАНТЕХМОНТАЖ №536»

2.1. Економіко-організаційна характеристика та аналіз основних показників діяльності підприємства

Приватне акціонерне товариство «Луцьксантехмонтаж №536» було створене у 1961 році у формі державної організації Луцьке Будівельне управління №536. У даний час підприємство працює у формі приватного акціонерного товариства. Зареєстрований капітал підприємства складає 81,25 тис. грн. і розподілений на 162500 простих акцій.

У статуті підприємства та інших його засновницьких документах визначено перелік основних видів діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536», до яких віднесено:

- «будівництво житла та соцкультпобуту практично будь-якого рівня складності;
- реконструкція та нове будівництво промислових об'єктів;
- підсилення та реконструкція аварійно небезпечних діючих об'єктів та споруд;
- впровадження нових енергозберігаючих технологій з широким застосуванням ефективного обладнання та приладів обліку» [11].

Згідно статуту ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» його головним органом управління є загальні збори акціонерів. Крім того, повноваження щодо управління суб'єктом господарювання мають також його наглядова рада, генеральний директор і ревізійна комісія. Організаційна структура підприємства є типовою для суб'єктів господарювання будівельної галузі й характеризується вертикальним підпорядкуванням структурних підрозділів.

Оскільки управління витратами ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» здійснюється в рамках функціонування управлінської вертикалі підприємства, то

в практичній його діяльності застосовується спеціалізована модель планування та контролю витрат (рис. 2.1).

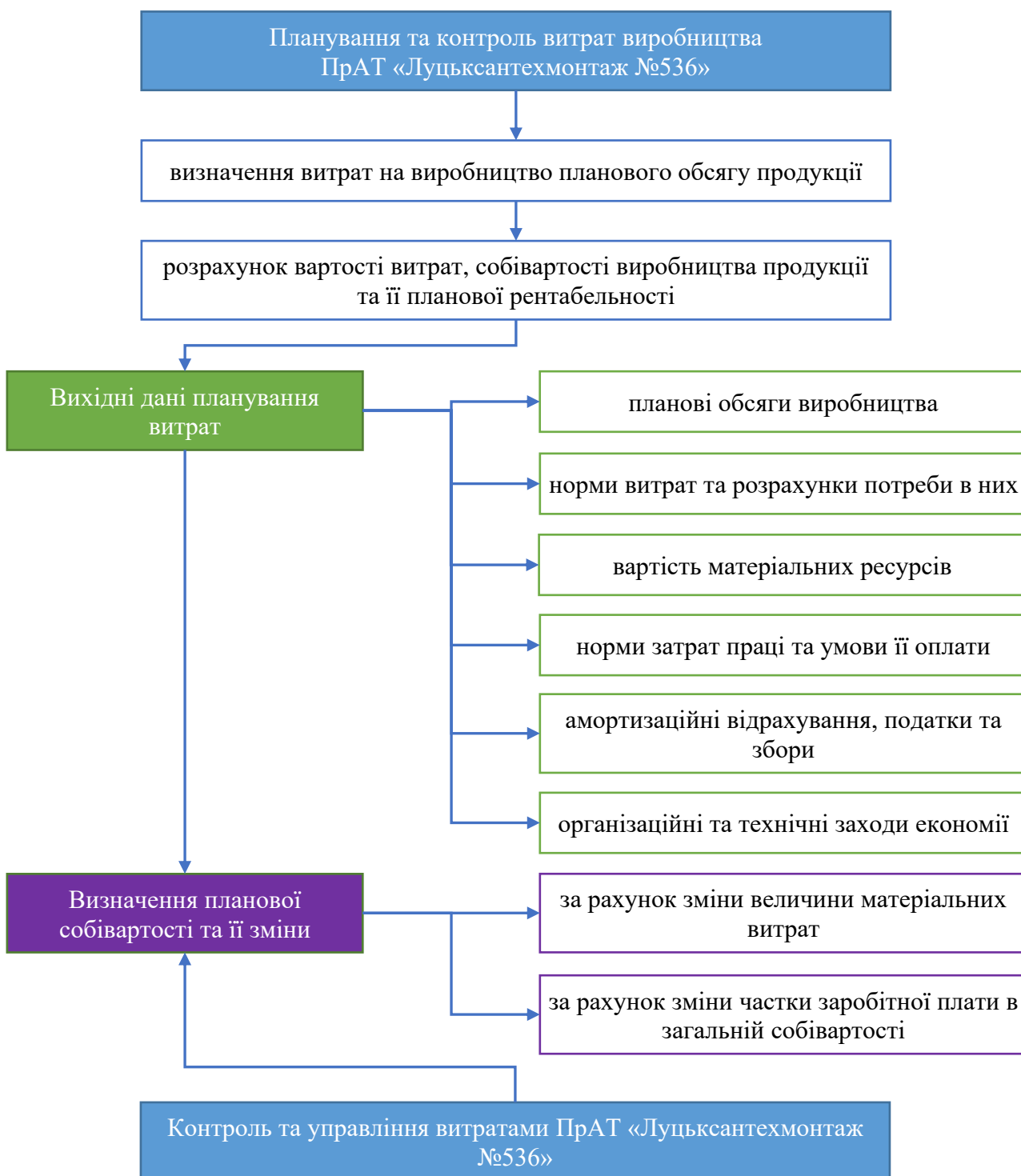

Рисунок 2.1. Модель планування та контролю витрат, що застосовується на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»

Джерело: [11]

Зважаючи на необхідність оцінки господарської діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» для визначення рівня ефективності функціонування підприємства, необхідно оцінити динаміку основних показників його діяльності за останні три роки, для чого проведемо аналіз спеціалізованої фінансової звітності підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. – Основні техніко-економічні показники діяльності
ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020–2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення 2021 до 2020		Відхилення 2022 до 2021	
				абсолютне, тис. грн.	відносне, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
Усього активів	353350	454980	397495	101630	128,8	-57485	87,4
Необоротні активи, в т. ч.	28185	25960	22236	-2225	92,1	-3724	85,7
- основні засоби	13452	11425	10260	-2027	84,9	-1165	89,8
- довгострокові фінансові інвестиції	14403	14196	11647	-207	98,6	-2549	82,0
Оборотні активи, в т. ч.	325165	429020	375259	103855	131,9	-53761	87,5
- запаси	216254	322459	328132	106205	149,1	5673	101,8
- незавершене виробництво	108393	190402	178837	82009	175,7	-11565	93,9
- дебіторська заборгованість за товари і послуги	27882	21574	2845	-6308	77,4	-18729	13,2
Фондовіддача основних засобів	37,3	25,6	23,5	-11,7	68,6	-2,1	91,8
Усього пасивів	353350	454980	397495	101630	128,8	-57485	87,4
Власний капітал	159747	156189	158125	-3558	97,8	1936	101,2
Поточні зобов'язання і забезпечення	193603	298791	239370	105188	154,3	-59421	80,1
Рентабельність підприємства, %	2,8	1,3	0,5	-1,5	46,4	-0,8	38,5
Собівартість виробленої продукції, тис. грн.	431156	255947	218752	-175209	59,4	-37195	85,5
Середньорічна чисельність працівників (осіб)	460	442	373	-18	96,1	-69	84,4

Джерело: розраховано автором на основі додатків А, Б, В.

Як бачимо з табл. 2.1, за аналізований період динамічно змінювався загальний обсяг активів підприємства. При цьому, якщо у 2021 році відбулось його зростання на 101630 тис. грн., то у 2022 році він зменшився 57485 тис. грн. Такі зміни були зумовлені скороченням економічної активності підприємства у 2022 році у зв'язку з початком військової агресії росії та зумовленого ним скорочення попиту на продукцію підприємства.

Разом з тим, необхідно відзначити неоднорідну динамку оборотних та необоротних активів підприємства в аналізованому періоді. Так, оборотні активи відповідно до загальної тенденції зросли у 2021 році на 31,9% до попереднього періоду і у 2022 році відбулось їх скорочення на 12,5%. В той же час динаміка необоротних активів свідчить, що протягом аналізованого періоду їх обсяг на підприємстві постійно зменшувався – з 28185 тис. грн. у 2020 році до 25960 тис. грн. у 2021 і до 22236 тис. грн. у 2022 році. При цьому ця динаміка справедлива і для основних засобів підприємства. Таке скорочення обумовлюється виведенням з експлуатації частини необоротних активів у зв'язку з загальною негативною динамікою попиту на продукцію та послуги ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536». Зокрема, спочатку причиною цього було падіння платоспроможності внаслідок негативних економічних наслідків пандемії COVID-19, а у 2022 році – деструктивним впливом військових дій на економічну систему держави загалом.

Такі негативні тенденції знайшли своє відображення і у значенні загальної рентабельності діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536». Зокрема, її значення знизилосся з 2,8% у 2020 році до 0,5% у 2022 році. Хоча протягом аналізованого періоду показник рентабельності свідчив про наявність певних прибутків у підприємства, його абсолютні показники характеризуються як кризові. Це зумовлено тим, що скорочення рентабельності не дозволяє підприємству розраховувати на суттєве розширення своєї діяльності у зв'язку із зменшенням доступних фінансових ресурсів.

При цьому, оцінивши показники собівартості виробленої продукції, бачимо, що відбувається постійне скорочення обсягів виробництва на підприємстві.

Зокрема, у 2020 році загальна собівартість продукції та послуг складала 431156 тис. грн., а у 2022 лише 218752 тис. грн. Як бачимо, відбулося зменшення обсягів виробництва майже у 2 рази. До цього необхідно також додати той факт, що у зв'язку з загальною дестабілізацією економіки України у 2022 році відбулась зміна масштабу цін та девальвація національної валюти. Відтак, фактичне зменшення обсягу виробництва у порівняних цінах буде ще більшим. Усе це свідчить про нагальну потребу прийняття заходів, спрямованих на покращення діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» та збільшення обсягів виробництва в майбутньому.

Крім того, для достовірної оцінки фінансових результатів діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» необхідно оцінити динаміку та абсолютні значення його доходів та прибутків. Для цього проведемо аналіз зміни динаміки даних показників діяльності суб'єкта господарювання за увесь аналізований період (рис. 2.2).

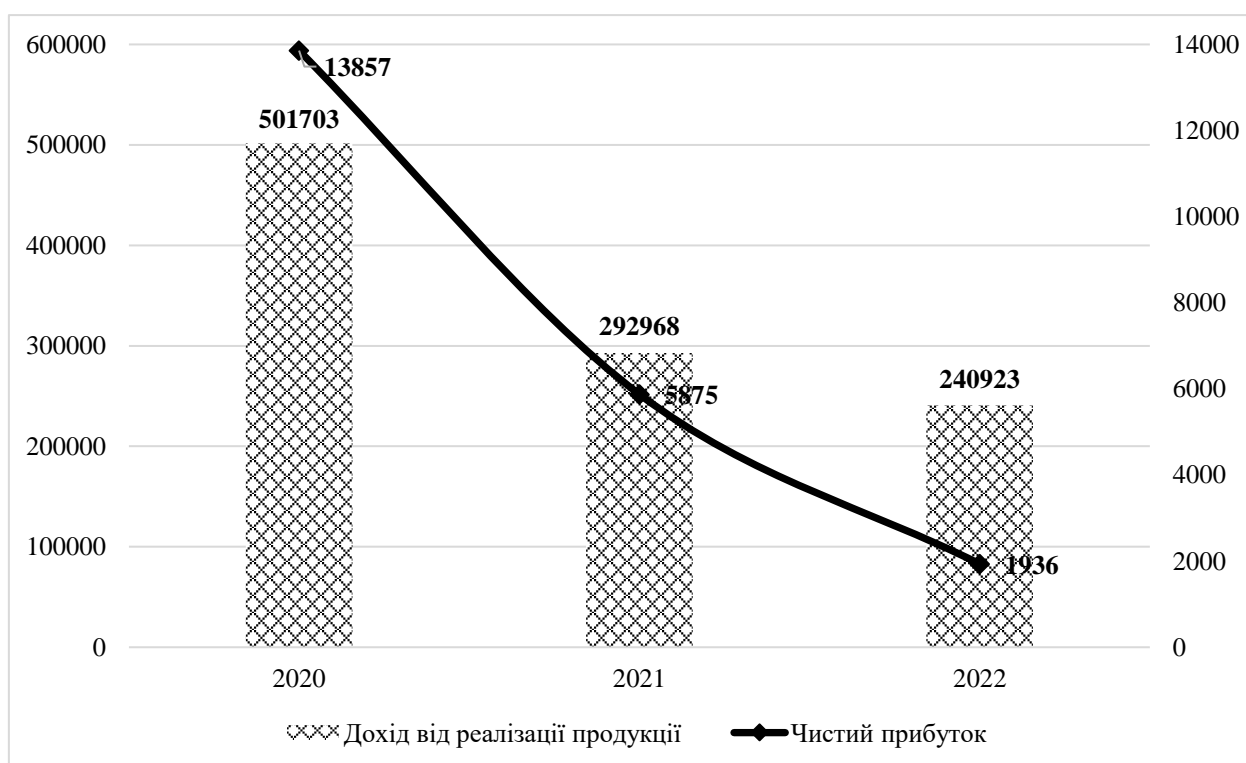

Рисунок 2.2. Динаміка доходів та чистого прибутку ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020–2022 роки, тис. грн. (побудовано автором на основі Додатку Б

Як бачимо, протягом 2020-2022 років підприємство загалом функціонувало прибутково. Однак, за аналізований період спостерігається стійка тенденція до зменшення обсягів прибутку суб'єкта господарювання. Зокрема, бачимо, що у 2021 році відбулося падіння прибутку підприємства на 7982 тис. грн., а у 2022 році прибуток зменшився ще на 3939 тис. грн. і у підсумку його значення склало 1936 тис. грн.. Таким чином, можна констатувати, що за два роки обсяг прибутку підприємства зменшився у 7,1 рази. Це свідчить про наростання проблем підприємства з ефективністю виробництва та реалізації продукції і потребує вжиття негайних заходів, спрямованих на покращення фінансових результатів його діяльності.

Якщо розглянути динаміку валового доходу підприємства, то бачимо, що за аналізований період також відбулося суттєве скорочення даного показника. Однак, загальне зменшення доходів ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за цей час склало 2,1 рази – вони скоротилися з 501703 тис. грн. у 2020 році до 240923 тис. грн. у 2022 році. Причини зменшення обсягів виробництва, як уже зазначалося, головним чином пов'язані із загальними негативними тенденціями в економіці і пов'язаним з ними падінням попиту на продукцію та послуги підприємства. Однак, подальше збереження таких тенденцій загрожує ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» втратою прибутків і переходом його діяльності в збитковий сектор. Це вимагає від керівництва прийняття негайних рішень щодо покращення фінансового стану підприємства та підвищення рівня його фінансової стійкості.

Отже, на основі аналізу діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020-2022 роки, можна зробити висновок, що загалом підприємство функціонує не надто ефективно, спостерігаються тенденції до зменшення обсягу виробництва та скорочення його прибутковості. Усе це потребує розробки плану заходів, спрямованих на покращення економічних індикаторів його діяльності, одним з яких на нашу думку повинен стати план оптимізації виробничих витрат підприємства.

2.2. Аналіз складу та структури витрат на підприємстві

Аналіз ефективності управління витратами господарської діяльності підприємства передбачає можливість виявлення резервів економії матеріальних та фінансових ресурсів для підвищення результативності його діяльності та зменшення непродуктивних витрат в процесі виробництва. Ключовим елементом такого аналізу є оцінка складу та структури витрат на підприємстві, яка дозволяє аналітикам дослідити, як саме розподіляються витрати в процесі функціонування суб'єкта господарювання і яку частку складають різні їх елементи в загальному обсязі витрат.

Головним призначенням такого аналізу є з'ясування структури витрат підприємства – необхідно визначити, які конкретно саме види витрат присутні в господарській діяльності і в яких пропорціях вони розподіляються в різних бізнес-процесах. В даному аспекті відбувається оцінка структури витрат сировини, матеріальних цінностей, витрат на оплату праці, енергозбереження, амортизації, витрат на маркетингові заходи тощо. В практичному аспекті таке з'ясування структури витрат допомагає визначити, на що саме спрямовані наявні ресурси підприємства і як саме це впливає на ефективність його діяльності в плановому періоді.

Крім того на основі аналізу структури витрат можна визначити, яка саме частина загальних витрат припадає на кожен конкретний їх вид. Це дозволяє зрозуміти, які саме елементи діяльності підприємства виступають основними джерелами витрат і дає змогу формування плану оптимізації витрат для підвищення загальної ефективності функціонування суб'єкта господарювання. При цьому структура витрат може дати інформацію щодо прихованих резервів, які можуть бути використані для економії. Зокрема, виявлення надмірних витрат у певних бізнес-процесах або неправильного розподілу ресурсів в процесі господарської діяльності може виявити можливості підприємства щодо забезпечення зниження витрат, що, у свою чергу, стимулюватиме підвищення ефективності виробництва.

Для того, щоб оцінити ефективність виробничої діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536», необхідно провести аналіз складу та структури операційних витрат підприємства за аналізований період (рис. 2.3).

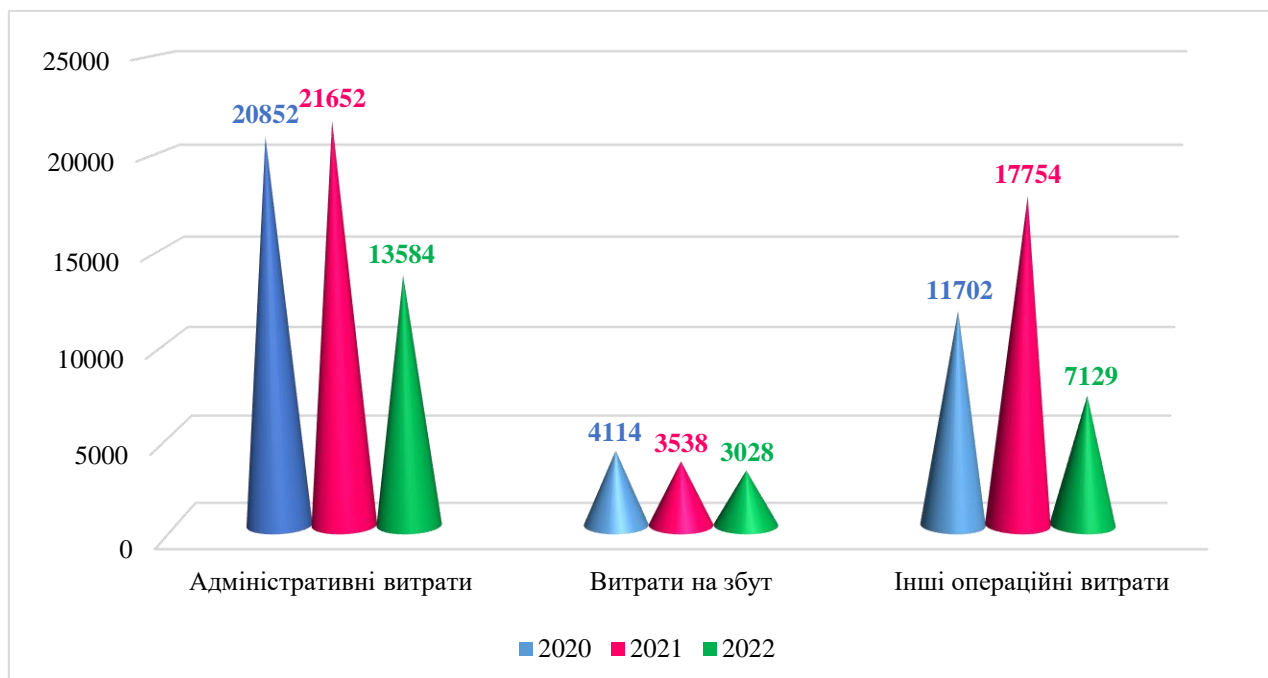

Рисунок 2.3. – Динаміка операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020–2022 роки, тис. грн. (побудовано автором на основі Додатку Б)

Як бачимо, за аналізований період динаміка витрат суб'єкта господарювання змінювалася неоднорідно. При цьому необхідно зазначити, що витрати на збут протягом 2020-2022 років постійно скорочувалися, що, безумовно, безпосередньо пов'язано із скороченням обсягів виробництва. В той же час, адміністративні та інші операційні витрати після зростання у 2021 році значно скоротилися у 2022 році. До того ж, що стосується інших операційних витрат, до складу яких включаються собівартість реалізованих виробничих запасів, відрахування на створення резерву сумнівних боргів, а також втрати від знецінення запасів підприємства, то їх обсяг у 2022 році зменшився у 2,5 рази, порівняно з попереднім періодом. З одного боку це також пояснюється зменшенням обсягів виробництва, у зв'язку з чим підприємство змушене було скорочувати свої запаси, а з іншого – пов'язане з впровадженням програми

оптимізації виробничих витрат. Незважаючи на те, що підприємства будівельної галузі зобов'язані відволікати значну частину коштів в запаси у зв'язку із специфікою виробничого процесу, ефективність функціонування таких підприємств визначається гнучкістю управління коштами, котрі відволікаються у запаси. Таким чином, скоротивши свої інші операційні витрати у 2022 році ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» змогло вивільнити частину коштів для поповнення оборотного капіталу, а також досягло мети щодо оптимізації виробничих витрат. Варто зазначити, що подальше дотримання такого плану в наступні періоди може сприяти підвищенню ефективності функціонування суб'єкта господарювання.

Також варто звернути увагу на суттєве скорочення адміністративних витрат підприємства у 2022 році, коли в абсолютній сумі вони знизилися з 21652 тис. грн. до 13584 тис. грн. або в 1,6 рази. Це означає, що підприємство у звітному році змогло скоротити свої загальні витрати, пов'язані з управлінням суб'єктом господарювання, до числа яких включаються різноманітні адміністративні складові. Зокрема, було знижено обсяг витрат підприємства на підтримку діяльності управлінського персоналу, витрати на відрядження, на утримання спільно використовуваних основних засобів та інших необоротних матеріальних активів. Крім того, в програму оптимізації витрат, що реалізовувалася на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» входило скорочення витрат на юридичні та аудиторські послуги, а також скорочення транспортних витрат для обслуговування його управлінських підрозділів.

Таким чином, можна стверджувати, що загалом за аналізований період на підприємстві було реалізовано програму оптимізації витрат, яка дозволила скоротити непродуктивне витрачання фінансових та матеріальних ресурсів і підвищити загальну ефективність його функціонування.

Крім того, для оцінки фінансової результативності діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» в аналізований період необхідно провести оцінку складу та структури його неопераційних витрат (рис. 2.4).

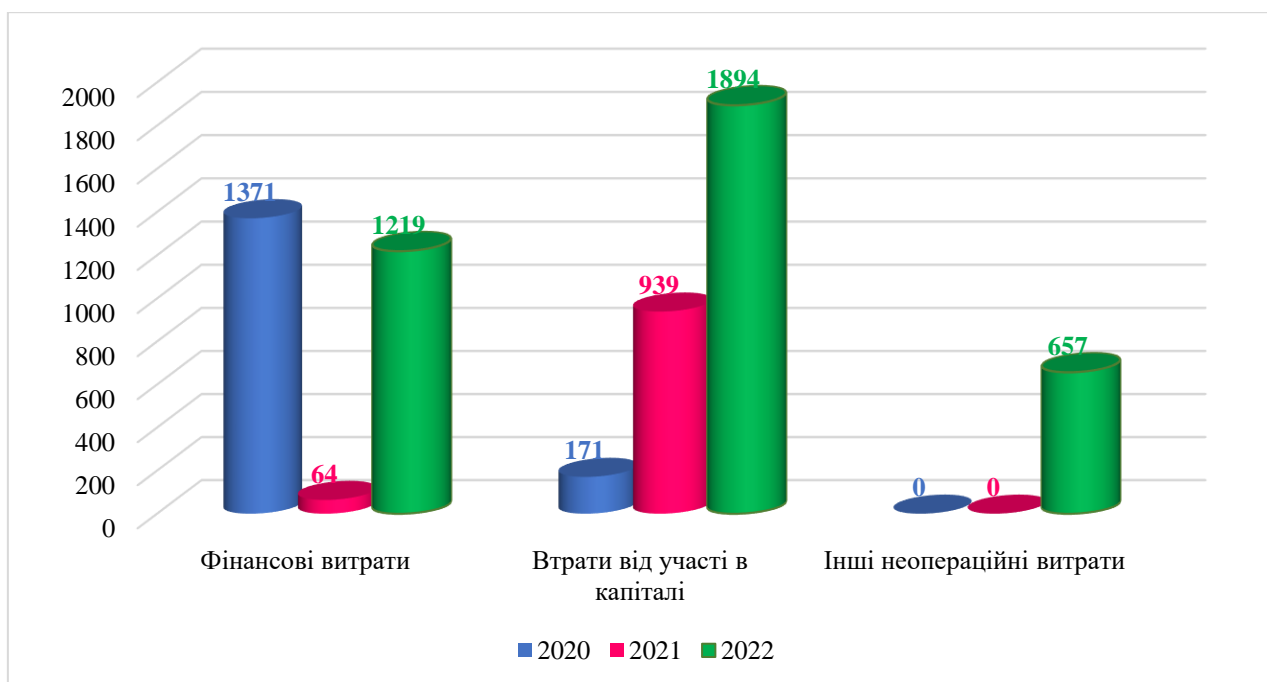

Рисунок 2.4. – Динаміка неопераційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020–2022 роки, тис. грн. (побудовано автором на основі Додатку Б)

Як бачимо, за аналізований період на підприємстві основні зміни стосувалися динаміки втрат від участі в капіталі, обсяг яких у 2021 році зріс із 171 до 939 тис. грн., а у 2022 році збільшився до 1894 тис. грн. Це обумовлюється впливом зовнішніх факторів, коли спочатку відбулося падіння вартості інвестицій ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» в асоційовані та інші підприємства внаслідок пандемії COVID-19, а у 2022 році – внаслідок деструктивного впливу військових дій на загальну економічну ситуацію в Україні.

Що стосується фінансових витрат підприємства, то у 2021 році воно намагалося скоротити програму власних витрат за рахунок орієнтації на власні ресурси при здійсненні інвестиційної діяльності та фінансування поточних операцій. Наслідком цього стало скорочення використання позичкових ресурсів та відстрочка за попередніми кредитами. В результаті обсяг фінансових витрат зменшився до 64 тис. грн. Однак, несприятливі умови господарської діяльності у 2022 році змусили ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» знову звернутися до використання короткострокових банківських кредитів, внаслідок чого

збільшився обсяг фінансових витрат, який склав 1219 тис. грн. Втім, це значення менше, ніж на початок аналізованого періоду.

Також необхідно зазначити про зростанні інших неопераційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» у 2022 році до суми 657 тис. грн., в той час, як у попередні роки таких витрат підприємство не несло. Це також зумовлено організаційними непродуктивними витратами, які виникли внаслідок загальної дестабілізації національної економіки.

Загалом можна зробити висновок, що ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» відносно ефективно управляло своїми неопераційними витратами у аналізованому періоді. Проте, значний вплив на їх динаміку чинили зовнішні фактори, що призвели до зростання окремих груп витрат і негативно позначилися на фінансовому стані підприємства. Проте загалом, обсяги неопераційних витрат є не надто значними і не чинять суттєвого впливу на загальний обсяг витрат суб'єкта господарювання.

Також необхідно відзначити важливе значення для аналізу структури витрат підприємства оцінки динаміки елементів операційних витрат, що обумовлюється важливим значенням даних показників для розуміння фінансової продуктивності суб'єкта господарювання та його операційної діяльності загалом. При цьому оцінка детальної інформації про склад і обсяги витрат, пов'язаних із виробничою діяльністю підприємства дає змогу належним чином оцінити ефективність та контроль над даною групою витрат підприємства.

При цьому існує можливість адекватної оцінки витрат, пов'язаних з процесом виробництва продукції, включаючи витрати на сировину, матеріали, оплату праці, енергоспоживання, транспорт, витрати на управління тощо. На основі такої оцінки визначається ефективність використання ресурсів суб'єкта господарювання. Крім того, аналіз елементів операційних витрат дозволяє аналітикам з'ясувати обсяг невикористаних резервів підприємства і за рахунок скорочення витрат на основі даних резервів можна визначити заходи по підвищенню ефективності діяльності.

Тому проведемо оцінку складу та динаміки елементів операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за аналізований період (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. – Аналіз складу та динаміки елементів операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020-2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення 2021 до 2020		Відхилення 2022 до 2021	
				абсолютне, тис. грн.	відносне, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
Матеріальні затрати	215996	228516	154178	12520	105,8	-74338	67,5
Витрати на оплату праці	69608	87319	40806	17711	125,4	-46513	46,7
Відрахування на соціальні заходи	14362	17154	8726	2792	119,4	-8428	50,9
Амортизація	3240	3283	1992	43	101,3	-1291	60,7
Інші операційні витрати	34706	67434	31384	32728	194,3	-36050	46,5
Разом	337912	403706	237086	65794	119,5	-166620	58,7

Як бачимо з табл. 2.2, протягом аналізованого періоду найбільшу частку в структурі операційних витрат підприємства займали матеріальні затрати на виробництво продукції (послуг). Проте, якщо у 2021 році їх обсяг зріс на 5,8%, то у 2022 році відбулося суттєве їх скорочення відразу на 74338 тис. грн. або на 32,5% від попереднього року. Таке скорочення пов'язане, перш за все із зменшенням обсягу виробництва у зв'язку з деструктивним впливом військових дій на економічну систему країни.

Крім того, варто відзначити такий негативний фактор в системі витрат, як зменшення витрат на оплату праці. При цьому, у 2021 році, незважаючи на зменшення чисельності працюючих обсяг витрат на оплату праці збільшився на 25,4%. А у 2022 році при скороченні чисельності працівників на 15,7% витрати на оплату праці зменшився на 53,3%. Це свідчить про намагання підприємства скоротити свої витрати за рахунок зменшення доходів працівників і може призвести до падіння продуктивності праці.

Загалом приходимо до висновку, що ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» в аналізованому періоді мало нестійку та непрогнозовану динаміку витрат. При

цьому їх суттєве скорочення, яке спостерігалось у 2022 році, призвело до відчутного скорочення витрат на персонал та на соціальні заходи, що несе в собі загрози щодо ефективної діяльності підприємства в майбутні періоди. Разом з тим, зменшення матеріальних витрат на виробництво продукції обумовлене загальним падінням попиту на ринку і не має відношення до програм оптимізації.

2.3. Аналіз ефективності витрат операційної діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536»

Оскільки основну частку витрат у діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» складають операційні витрати, то саме вони найбільшою мірою впливають і на загальну ефективність функціонування підприємства. Для її оцінки необхідно провести аналіз ефективності витрат операційної діяльності, який являє собою процес оцінки того, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для здійснення поточних виробничих операцій та досягнення поставлених цілей. Такий аналіз також дає змогу визначити, наскільки ефективно суб'єкт господарювання використовує свої витрати, зокрема фінансові та матеріальні ресурси, що відображені у обліково-фінансовій звітності.

До числа ключових показників ефективності операційних витрат відносяться наступні [2]:

- коефіцієнт окупності виробничих витрат

$$k_{\text{ОВВ}} = \frac{C_{\text{в}}}{\text{ВП}},$$

де $C_{\text{в}}$ – собівартість продукції підприємства;

ВП – валовий прибуток;

- коефіцієнт окупності операційних витрат

$$k_{\text{оов}} = \frac{C_{\text{в}} + \text{AB} + \text{BЗ}}{\text{ЧП}},$$

де АВ – адміністративні витрати

ВЗ – витрати на збут

ЧП – чистий прибуток;

– коефіцієнт окупності адміністративних витрат;

$$k_{\text{оав}} = \frac{\text{AB}}{\text{ЧП}};$$

– коефіцієнт окупності витрат на збут;

$$k_{\text{овз}} = \frac{\text{ВЗ}}{\text{ЧП}};$$

– коефіцієнт окупності змінних витрат

$$k_{\text{овз}} = \frac{C_{\text{в}}}{\text{ЧП}};$$

– коефіцієнт окупності постійних витрат

$$k_{\text{опз}} = \frac{\text{AB} + \text{BЗ}}{\text{ЧП}}.$$

За потреби за кожною групою витрат, окупність якої оцінюється окремим коефіцієнтом, можна розрахувати відповідну рентабельність цієї групи витрат, потре її показник фактично дублюватиме інформацію основного коефіцієнта. Сам розрахунок можна проводити як на основі показників валового, так і операційного або чистого прибутку. Втім, найбільша достовірність ефективності буде досягнута при застосуванні в процесі обчислень показника чистого

прибутку, як кінцевого фінансового результату діяльності суб'єкта господарювання.

Відтак проведемо аналіз коефіцієнтів ефективності операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» на основі показника чистого прибутку за період 2020–2022 років. Результати проведених розрахунків зведемо в аналітичну таблицю 2.3.

Коефіцієнт окупності виробничих витрат:

$$2020. k_{\text{ОВВ}} = \frac{459545}{42158} = 10,9.$$

$$2021. k_{\text{ОВВ}} = \frac{255947}{37021} = 6,9;$$

$$2022. k_{\text{ОВВ}} = \frac{218752}{22171} = 9,9.$$

Коефіцієнт окупності операційних витрат:

$$2020. k_{\text{ООВ}} = \frac{459545+20852+4114}{13857} = 35,0;$$

$$2021. k_{\text{ООВ}} = \frac{255947+21652+3538}{5875} = 47,9;$$

$$2022. k_{\text{ООВ}} = \frac{218752+13584+3028}{1936} = 121,6.$$

Коефіцієнт окупності адміністративних витрат:

$$2020. k_{\text{ОАВ}} = \frac{20852}{13857} = 1,5;$$

$$2021. k_{\text{ОАВ}} = \frac{21652}{5875} = 3,7;$$

$$2022. k_{\text{ОАВ}} = \frac{13584}{1936} = 7,0.$$

Коефіцієнт окупності витрат на збут:

$$2020. k_{\text{ОВЗ}} = \frac{4114}{13857} = 0,3;$$

$$2021. k_{\text{ОВЗ}} = \frac{3538}{5875} = 0,6;$$

$$2022. k_{\text{ОВЗ}} = \frac{3028}{1936} = 1,6.$$

Коефіцієнт окупності змінних витрат:

$$2020. k_{\text{озв}} = \frac{459545}{13857} = 33,2.$$

$$2021. k_{\text{озв}} = \frac{255947}{5875} = 43,6;$$

$$2022. k_{\text{озв}} = \frac{218752}{1936} = 113,0.$$

Коефіцієнт окупності постійних витрат:

$$2020. k_{\text{опв}} = \frac{20852+4114}{13857} = 1,8;$$

$$2021. k_{\text{опв}} = \frac{21652+3538}{5875} = 4,3;$$

$$2022. k_{\text{опв}} = \frac{13584+3028}{1936} = 8,6.$$

Таблиця 2.3. – Аналіз динаміки коефіцієнтів ефективності операційних витрат
ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020-2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення 2021 до 2020	Відхилення 2022 до 2021
коефіцієнт окупності виробничих витрат	10,9	6,9	9,9	-4	3
коефіцієнт окупності операційних витрат	35,0	47,9	121,6	12,9	73,7
коефіцієнт окупності адміністративних витрат	1,5	3,7	7,0	2,2	3,3
коефіцієнт окупності витрат на збут	0,3	0,6	1,6	0,3	1
коефіцієнт окупності змінних витрат	33,2	43,6	113,0	10,4	69,4
коефіцієнт окупності постійних витрат	1,8	4,3	8,6	2,5	4,3

Отже, на основі проведеного аналізу бачимо, що протягом аналізованого періоду загальна динаміка окупності витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за усіма їх елементами постійно зростала. Винятком є зміна коефіцієнта окупності виробничих витрат, який за аналізований період дещо знизився. При цьому, його значення у 2021 році було мінімальним і складало 6,9, що на 4 менше, у порівнянні з попереднім роком. І хоча у 2022 році даний показник знову зріс до 9,9, загалом можна стверджувати, що окупність виробничих витрат

підприємства за 2020-2022 роки знизилася. Проте, значення даного коефіцієнта окупності є доволі значним, що свідчить про те, що підприємство змушене буде витратити досить багато часу щоб покрити здійснені витрати на виробництво продукції. Втім, необхідно зважити, що така тенденція є характерною для підприємств будівельної галузі, оскільки термін окупності будівництва є порівняно більшим, ніж у сфері виробництва.

Якщо вести мову про загальну окупність операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536», то необхідно зазначити, що значення відповідного коефіцієнта за аналізований період зросло більш, як втричі – з 33,2 до показника 113,0. Це свідчить про критичну ситуацію з окупністю виробництва підприємства і потребує вжиття заходів щодо покращення термінів їх окупності.

Для більшої деталізації аспектів динаміки показників окупності витрат на підприємстві, розглянемо зміну розрахованих коефіцієнтів протягом усього аналізованого періоду (рис. 2.5).

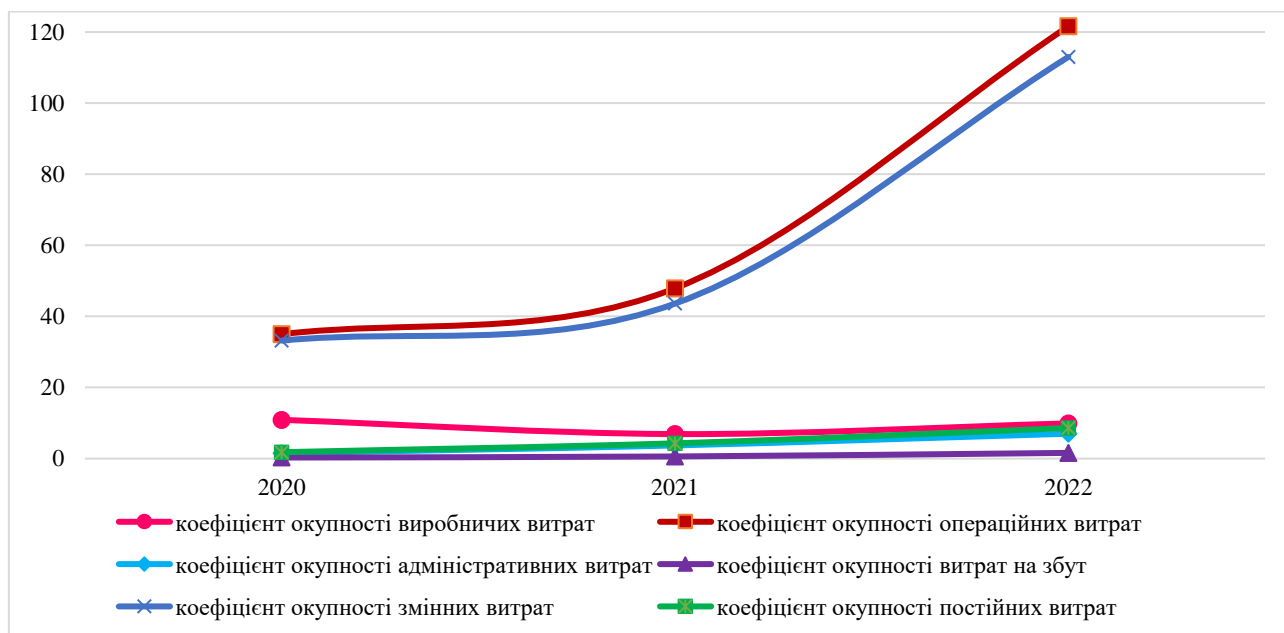

Рисунок 2.5. – Динаміка коефіцієнтів окупності витрат на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за 2020-2022 рр.

Як бачимо з рис. 2.5, коефіцієнти окупності витрат за усім значеннями мають негативну динаміку зміни і станом на кінець аналізованого періоду

перебувають у зоні критичних значень. Особливо варто відзначити в даному аспекті зміну коефіцієнта окупності витрат на збут, який за 2020-2022 роки зріс з 0,3 до 1,6. Це означає, що для того, щоб окупити маркетингові витрати, які несе підприємство для організації збуту своєї продукції, повинно затратити 1,6 року. Таке значення є неприйнятним та неефективним для будь-якого підприємства і вимагає термінової корекції господарської діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536».

Водночас, значення коефіцієнтів окупності виробничих витрат та змінних витрат навіть на початок аналізованого періоду перебували у сфері критичних значень, а станом на кінець періоду зросли до показників відповідно 121,6 та 113. Це свідчить про те, що за рахунок чистого прибутку, який одержувало ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» протягом 2020-2022 років, воно не могло розраховувати на прийнятну окупність затрат на виробництво своєї продукції. Наслідком таких тенденцій є проблеми підприємства з розширенням виробництва за рахунок власних надходжень, що ставить його інвестиційні програми у тісну залежність від можливості залучення позичкового капіталу на фінансовому ринку або за рахунок банківського кредитування.

Загалом можна стверджувати, що ситуація з окупністю витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» є складною та характеризується негативною динамікою її зміни. Внаслідок постійного зниження прибутковості підприємства, скорочуються його можливості щодо підвищення ефективності господарської діяльності. Загальна ж тенденція скорочення прибутку підприємства свідчить, що в найближчий термін воно, швидше за все, перейде у статус збиткового, внаслідок чого проблема окупності витрат також перейде у критичну площину. Вирішення зазначених проблем потребує прийняття та реалізації комплексних рішень щодо негайного забезпечення зростання ефективності виробництва та збільшення прибутковості підприємства. Без таких заходів питання окупності витрат не може бути вирішене, а відповідно – ефективність діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» залишатиметься низькою.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження та аналіз теоретико-методологічних засад управління витратами в господарській діяльності підприємств, здійснені у кваліфікаційній роботі, дають можливість сформулювати висновки щодо вивчення проблематики роботи. Зокрема, головними висновками з проведеного дослідження управління витратами є наступні:

1. Визначено, що витрати відіграють суттєву роль у економічному функціонуванні підприємства. Вони складаються з фінансових ресурсів, які підприємство споживає на придбання необхідних матеріалів та забезпечення виробничого процесу. Ефективне управління витратами допомагає підприємству досягти високої продуктивності та підвищити його рентабельність. Більше того, витрати мають прямий вплив на вартість виробництва продукції. Тим не менше, раціональне управління витратами може допомогти знизити ці витрати, сприяючи підвищенню рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

2. З'ясовано, що ефективне управління витратами допомагає підприємству забезпечити збільшення прибутку протягом планового періоду. При цьому, зниження витрат без втрати якості продукції сприяє підвищенню рентабельності суб'єкта господарювання. Крім того, в даному аспекті важливого значення набувають інвестиційні витрати суб'єкта господарювання. Вкладення в нові технології та сучасне обладнання сприяють підвищенню ефективності виробничих процесів, загальному зростанню продуктивності та досягненню успіху в діяльності підприємства.

3. На основі дослідження сучасних наукових підходів до розуміння змісту та сутності дефініції «витрати підприємства», як визначального елементу ефективності господарської діяльності підприємства, запропоновано власне визначення даної категорії на основі врахування специфіки функціонування сучасних підприємств. Пропонується під економічним поняттям «витрати» розуміти специфічний числовий вираз абсолютного обсягу різноманітних

ресурсів, що використовуються в процесі господарської діяльності підприємства і які є функціонально необхідними для реалізації завдань виробничої та економічної діяльності суб'єкта господарювання з метою забезпечення зростання його прибутковості у плановому періоді.

4. Визначено, що управління витратами на підприємстві є процесом контролю, планування та оптимізації витрат з метою ефективного використання ресурсів під час виробничої діяльності, задля досягнення фінансових цілей. Головна мета управління витратами полягає в зниженні непродуктивних витрат і максимізації прибутку при обмеженості ресурсів. Для досягнення цієї мети, менеджмент підприємства здійснює систематичний аналіз та контроль над усіма ключовими аспектами господарських витрат. Це передбачає впровадження управлінських заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів та оптимальне розподілення витрат. Такий процес дозволяє підприємству підтримувати контроль над витратами, підвищувати продуктивність та досягати фінансової стабільності та успішності.

5. Досліджено, що ефективне управління витратами має позитивне вплив на ризик-менеджмент суб'єкта господарювання. Це означає, що підприємство, яке успішно контролює та оптимізує свої витрати, знаходиться в кращому стані для управління економічними та фінансовими ризиками своєї діяльності. Оскільки управління витратами є стратегічно важливим процесом для досягнення успішності підприємства, воно вимагає систематичного підходу та використання відповідного аналітичного інструментарію для забезпечення його ефективності. Це включає в себе проведення ретельного аналізу витрат, впровадження ефективних стратегій зниження витрат та використання інструментів контролю, що дозволяють уникнути негативних фінансових наслідків та забезпечити стійкість підприємства у змінних умовах ринку.

6. З'ясовано, що ефективне впровадження системи управління витратами неможливе без дотримання базових принципів управління, які є фундаментальними засадами та орієнтирами для ефективного контролю

виробничих витрат підприємства. З практичної точки зору, ці принципи повинні ставити за мету оптимальне використання всіх доступних ресурсів підприємства, таких як матеріальні, робочі, виробничі, фінансові тощо. З іншого боку, принципи управління витратами спрямовані на ідентифікацію та усунення непродуктивних витрат, зменшення яких дозволяє підприємству зекономити ресурси та підвищити загальну ефективність та продуктивність своєї діяльності. Це досягається шляхом впровадження ефективних стратегій зниження витрат, раціонального використання ресурсів, удосконалення процесів та впровадження ефективних систем контролю.

7. Обґрунтовано, що організація контролю над витратами включає в себе реалізацію широкого спектру управлінських заходів, спрямованих на забезпечення ефективного моніторингу, аналізу та управління витратами. При цьому основними аспектами організації такого контролю є залучення різноманітних структурних підрозділів підприємства, відповідальних за фінансування витрат та ефективне використання матеріальних ресурсів у процесі виробництва. Також важливою складовою є організаційні заходи, спрямовані на забезпечення дієвого та ефективного функціонування всіх бізнес-процесів підприємства.

8. Визначено, що однією з важливих складових управління витратами на підприємстві є контроль, що передбачає виявлення будь-яких відхилень між фактичними та запланованими витратами з метою забезпечення їх ефективного здійснення в рамках господарської діяльності. Раціональне використання ресурсів та дотримання балансу витрат є ключовими чинниками успіху підприємства, оскільки дозволяють досягти економічної ефективності та забезпечити плановані цілі. Управління витратами вимагає від менеджменту систематичного аналізу фінансових звітів, порівняння обсягів витрат з попередніми періодами та інших аналітичних заходів.

9. Доведено, що аналіз витрат підприємства – це процес докладного вивчення, оцінки та тлумачення витрат з метою вивчення їх структури, динаміки

змін та впливу на фінансові результати підприємства. Такий аналіз передбачає ідентифікацію всіх компонентів витрат і визначення ключових факторів, що впливають на їх динаміку, з метою пошуку можливостей для їх оптимізації або зниження в плановому періоді. В цілому, аналіз витрат допомагає керівництву підприємства розкрити причини непродуктивних витрат та визначити пріоритети в управлінні ними для прийняття обґрунтованих рішень щодо їх оптимізації.

10. На основі аналізу ключових техніко-економічних показників діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» визначено, що за аналізований період динамічно змінювався загальний обсяг активів підприємства. При цьому, якщо у 2021 році відбулось його зростання на 101630 тис. грн., то у 2022 році він зменшився 57485 тис. грн. Такі зміни були зумовлені скороченням економічної активності підприємства у 2022 році у зв'язку з початком військової агресії росії та зумовленого ним скорочення попиту на продукцію підприємства.

11. З результатів аналізу показників балансу підприємства необхідно відзначити неоднорідну динамку його оборотних та необоротних активів за весь аналізований період. Зокрема, оборотні активи відповідно до загальної тенденції зросли у 2021 році на 31,9% до попереднього періоду і у 2022 році відбулось їх скорочення на 12,5%. В той же час динаміка необоротних активів свідчить, що протягом аналізованого періоду їх обсяг на підприємстві постійно зменшувався – з 28185 тис. грн. у 2020 році до 25960 тис. грн. у 2021 і до 22236 тис. грн. у 2022 році. При цьому ця динаміка справедлива і для основних засобів підприємства. Таке скорочення обумовлюється виведенням з експлуатації частини необоротних активів у зв'язку з загальною негативною динамікою попиту на продукцію та послуги ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536».

12. Визначено, що за аналізований період на підприємстві відзначалася стійка тенденція до зменшення обсягів його прибутку. У 2021 році відбулося падіння прибутку підприємства на 7982 тис. грн., а у 2022 році прибуток зменшився ще на 3939 тис. грн. і у підсумку його значення склало 1936 тис. грн.. Таким чином, можна констатувати, що за два роки обсяг прибутку підприємства

зменшився у 7,1 рази. Усе це свідчить про суттєве наростання проблем підприємства з ефективністю виробництва та реалізації продукції і потребує вжиття негайних заходів, спрямованих на покращення фінансових результатів його діяльності.

13. Досліджено, що протягом аналізованого періоду динаміка витрат суб'єкта господарювання змінювалася неоднорідно. При цьому необхідно зазначити, що витрати на збут протягом 2020-2022 років постійно скорочувалися, що, безумовно, безпосередньо пов'язано із скороченням обсягів виробництва. В той же час, адміністративні та інші операційні витрати після зростання у 2021 році значно скоротилися у 2022 році. До того ж, що стосується інших операційних витрат, до складу яких включаються собівартість реалізованих виробничих запасів, відрахування на створення резерву сумнівних боргів, а також втрати від знецінення запасів підприємства, то їх обсяг у 2022 році зменшився у 2,5 рази, порівняно з попереднім періодом.

14. З'ясовано, що за аналізований період на підприємстві основні зміни стосувалися динаміки втрат від участі в капіталі, обсяг яких у 2021 році зріс із 171 до 939 тис. грн., а у 2022 році збільшився до 1894 тис. грн. Це обумовлюється впливом зовнішніх факторів, коли спочатку відбулося падіння вартості інвестицій ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» в асоційовані та інші підприємства внаслідок пандемії COVID-19, а у 2022 році – внаслідок деструктивного впливу військових дій на загальну економічну ситуацію в Україні.

15. Визначено, що протягом аналізованого періоду найбільшу частку в структурі операційних витрат підприємства займали матеріальні затрати на виробництво продукції (послуг). Проте, якщо у 2021 році їх обсяг зріс на 5,8%, то у 2022 році відбулося суттєве їх скорочення відразу на 74338 тис. грн. або на 32,5% від попереднього року. Таке скорочення пов'язане із зменшенням обсягу виробництва у зв'язку з деструктивним впливом військових дій на економічну систему країни. При цьому негативним фактором в системі витрат є зменшення витрат на оплату праці. Зокрема, у 2021 році, незважаючи на зменшення

чисельності працюючих обсяг витрат на оплату праці збільшився на 25,4%. А у 2022 році при скороченні чисельності працівників на 15,7% витрати на оплату праці зменшився на 53,3%. Це свідчить про намагання підприємства скоротити свої витрати за рахунок зменшення доходів працівників і може призвести до падіння продуктивності праці

16. На основі аналізу динаміки коефіцієнтів ефективності операційних витрат встановлено, що протягом аналізованого періоду загальна динаміка окупності витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» за усіма їх елементами постійно зростала. Винятком є зміна коефіцієнта окупності виробничих витрат, який за аналізований період дещо знизився. При цьому, його значення у 2021 році було мінімальним і складало 6,9, що на 4 менше, у порівнянні з попереднім роком. І хоча у 2022 році даний показник знову зріс до 9,9, загалом можна стверджувати, що окупність виробничих витрат підприємства за 2020-2022 роки знизилася. Проте, значення даного коефіцієнта окупності є доволі значним, що свідчить про те, що підприємство змушене буде витратити досить багато часу щоб покрити здійснені витрати на виробництво продукції. Але така тенденція є характерною для підприємств будівельної галузі, оскільки термін окупності будівництва є порівняно більшим, ніж у сфері виробництва.

17. З'ясовано, що загальна окупність операційних витрат ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536», яка характеризується відповідним коефіцієнтом окупності, за аналізований період зросла більш, як втричі – з 33,2 до показника 113,0. Це свідчить про критичну ситуацію з окупністю витрат виробництва на підприємстві та потребує негайного вжиття заходів щодо покращення термінів їх окупності.

18. З'яовано, що значення коефіцієнтів окупності виробничих витрат та змінних витрат підприємства на початок аналізованого періоду перебували у сфері критичних значень, а станом на кінець періоду зросли до показників відповідно 121,6 та 113. Це свідчить про те, що за рахунок чистого прибутку, який одержувало ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» протягом 2020-2022 років, воно не могло розраховувати на прийнятну окупність затрат на виробництво

своєї продукції. Наслідком таких тенденцій є проблеми підприємства з розширенням виробництва за рахунок власних надходжень, що ставить його інвестиційні програми у тісну залежність від можливості залучення позичкового капіталу на фінансовому ринку або за рахунок банківського кредитування.

Таким чином, можна стверджувати, що ситуація з окупністю витрат на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» на даний час є складною і характеризується негативною динамікою. Постійне зниження прибутковості підприємства обмежує його можливості швидко покращити ефективність господарської діяльності. Загальна тенденція до скорочення прибутку свідчить, що в найближчому майбутньому підприємство, ймовірно, стане нерентабельним, що перетворить проблему окупності витрат на критичну. Розв'язання зазначених проблем потребує прийняття комплексних рішень, спрямованих на негайне підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутковості підприємства. Без таких заходів питання окупності витрат підприємства залишатиметься невирішеним, і, відповідно, ефективність господарської діяльності ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» залишатиметься на низькому рівні.

Таким чином, приходимо до висновку, що з метою забезпечення ефективності управління витратами підприємства необхідно провести ряд заходів, які б сприяли загальному підвищенню ефективності функціонування підприємства за рахунок скорочення та оптимізації його витрат. Тому, на нашу думку, для реалізації таких завдань на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» потребується здійснити такі заходи:

1. Забезпечити впровадження в діяльність підприємства ефективної та функціональної системи управління витратами. Така система дозволить ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» ідентифікувати, аналізувати та контролювати всі аспекти витрат, які характерні для процесу будівництва. Це дозволить виявити неефективність та зайві витрати, а також забезпечить можливості щодо їх оптимізації. Зокрема, доцільно орієнтувати таку систему на забезпечення

ефективного управління придбанням матеріальних ресурсів, раціоналізацію їх використання у виробничому процесі, управління витратами на персонал та загальну оптимізацію процесів будівництва. Другим напрямком функціонування системи управління витратами повинне бути забезпечення зростання рівня прибутковості підприємства. Завдяки такій системі ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» зможе знизити надмірні витрати, що матиме наслідком збільшення його прибутковості. Практична реалізація цього завдання полягатиме у формуванні ефективного контролю над фінансовими витратами підприємства, зниженні рівня перевитрати усіх видів ресурсів та загальній оптимізації процесу формування витрат. Таким чином, потенційне зниження витрат за одночасного зростання якості та продуктивності господарської діяльності сприятиме зростанню прибутків ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536».

2. Дослідити можливість та доцільність запровадження на підприємстві стратегічної моделі управління витратами, орієнтованої на довгострокове планування витрат та джерел їх фінансування відповідно до існуючої стратегії розвитку ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536». Формування такої стратегічної моделі є необхідною з точки зору забезпечення довгострокового успіху та стійкого розвитку підприємства. Головною перевагою запровадження такої моделі є формування можливості ефективного розподілу ресурсів підприємства. При цьому стратегічна модель управління витратами повинна бути орієнтована на визначення пріоритетів та оптимального способу використання ресурсів ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536», що включає планування та контроль над фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами суб'єкта господарювання. Завдяки ефективній стратегічній моделі підприємство зможе ефективно розподілити свої ресурси в процесі виробництва, збалансувати свою інвестиційну програму, а також – забезпечити баланс між витратами та доходами. Ще одним важливим завданням впровадження такої моделі є мінімізація ризиків та збитків, оскільки стратегічна модель управління витратами дозволить ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» передбачати та

мінімізувати ризики, що пов'язані з витратами. Оскільки модель базуватиметься на системі довгострокового планування, то вона дозволить завчасно ідентифікувати потенційні джерела надлишкових витрат та шукати шляхи їх зниження на засадах управління фінансовими ризиками. Усе це сприятиме загальному зниженню витрат підприємства та збільшить його стійкість до негативних зовнішніх впливів.

3. З метою забезпечення загального підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, необхідно запровадити на ньому функціонування ефективних систем внутрішньовиробничих відносин. Ключовим завданням таких систем стане економія ресурсів підприємства, котра реалізовуватиметься шляхом оптимізації та зниження витрат. При цьому оптимізація використання ресурсів реалізовуватиметься на засадах покращення планування, контролю та координації управління підприємством, а також – загального зменшення витрат і відходів виробництва, раціоналізацію використання ресурсів при виконанні будівельних робіт. У свою чергу, зниження витрат базуватиметься на тому, що ефективна система внутрішньовиробничих відносин дозволить ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» ідентифікувати та управляти власними витратами на засадах ефективності. Зокрема, на основі аналізу та контролю витрат на кожному етапі виробництва будуть визначатися шляхи їх оптимізації. В практичному аспекті це включатиме управління придбанням ресурсів, контроль над витратами на оплату праці та матеріали, а також – інтенсивне впровадження енергоефективних технологій, що дозволить підприємству знизити свої витрати.

Загалом, можна стверджувати, що практична реалізація на ПрАТ «Луцьксантехмонтаж №536» зазначених заходів дозволить йому забезпечити загальну оптимізацію та зниження витрат, наслідком чого стане зростання ефективності господарської діяльності підприємства та збільшення рівня його прибутковості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : ПП Рута, 2003. 444 с.
2. Волинець Л. Методика проведення аналізу операційних витрат підприємства. *Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю* : збірник наукових праць ІХ всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ВРВ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Частина II. С. 167–172.
3. Волкова І. А. Фінансовий облік – 2 : навч. посіб. Київ : Центр навчальної учбової літератури, 2009. 224 с.
4. Гамова О. В. Розробка моделі планування витрат виробництва та шляхів удосконалення контролю з метою забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки*. 2019. №3. С. 254–261.
5. Грицаєнко М. І. Трансакційні витрати на макро-, мезо-та мікрорівнях. *Економіка та управління АПК*. 2018. №1. С. 124–133.
6. Дзямуніч М. І., Шматковська Т. О. Вплив сучасних інформаційних систем і технологій на формування цифрової економіки. *Економічний форум*. 2022. №2. С. 3–8.
7. Домбровська Н. Р. Сутність витрат підприємства як обліково-економічної категорії. *Бізнес-навігатор*. 2018. №3-2(46). С. 133–136.
8. Завитій О., Дідоренко Т., Кондрюк, Л. Логістичні витрати виробничих підприємств як об'єкти обліку та контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. №1-2. С. 49–73.
9. Кудлак В. Я., Мессарош А. В. Сутність та структура витрат підприємства. *Актуальні задачі сучасних технологій* : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Тернопіль : ТНТУ, 2017. Том 3. С. 189–190.

10. Лугівська О. П., Лугівська Л. А. Методичні засади оптимізації доходів і витрат підприємства для забезпечення результативності бізнесу. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*. 2016. №2(74). С. 41–50.
11. Луцьксантехмонтаж №536 : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.lstm.com.ua/> (дата звернення 01.05.2023).
12. Ляшенко Г., Овсяннікова В. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка та суспільство*. 2022. №45.
13. Любар О. О., Григораш М. В. Організаційні основи подоводи обліку витрат операційної діяльності на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2018. №12.
14. Мовчанюк А. В. Економічна сутність виробничих витрат та їх роль у системі управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. №31.
15. Основи економічної теорії: політекономічний аспект : підручник / Климко Г. Н., Нестеренко В. П., Каніщенко Л. О.; за ред Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка. Київ : Вища школа, 1997. 743 с.
16. Павлова Г. Є., Приходько І. П., Волчанська Л. В. Облік витрат в аграрних і переробних підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2021. №27.
17. Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №4(70). С. 55–59.
18. Прохар Н. В., Ночовна Ю. О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.
19. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 628 с.
20. Пчелинська Г. В. Варіативність оцінки в управлінні витратами підприємства. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2018. №1. С. 72–77.

21. Свистун Л. А., Левкова Р. М. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки. *Економіка і регіон*, 2017. №4(65). С. 57–62.
22. Семчук І. В., Мазур В. Г. Шляхи підвищення ефективності управління витратами на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №22. С. 544–548.
23. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. 166 с.
24. Управління персоналом: підручник / О. М. Шубалий та ін.; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
25. Фостолович В. А., Сімаков О. О. Місце управління витратами в сучасній системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2019. №10. С. 36–45.
26. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 656 с.
27. Шматковська Т. О., Дзямулич М. І., Стащук О. В. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. №26.
28. Шматковська Т. О., Стащук О. В., Дзямулич М. І. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. *Ефективна економіка*. 2021. №5.

ДОДАТКИ

Додаток А
Фора № 1 „Баланс”
ПрАТ «Луцьксантехмонтаж»

Додаток Б
Фора № 2 „Звіт про фінансові результати”
ПрАТ «Луцьксантехмонтаж»

Додаток В

Звіт з праці

ПрАТ «Луцьксантехмонтаж»